

EREMITI F'MALTA

Guido Lanfranco

Eremiti huma nies li jiddeċiedu li jirtiraw bogħod mid-dinja materjali biex jgħaddu ħajja spiritwali fil-faqar, kontemplazzjoni u t-talb, fil waqt li jgħixu bit-tqanċiċ u l-karită ta' haddieħor. Kien hemm li għexu għal kollox waħedhom imma kemm-il darba kien hemm li nġabru gruppi flimkien. M'għandniex xi ngħidu, hawn m'ażnien nitkellmu fuq individwi għażżeen, tallaba, jew psikologikament aljenati mill-komunità, li jgħixu iżolati, imma dwar dawk li segwew l-ideal spiritwali.

Sa mill-bidu tal-knisja kattolika l-insara kien spiss persegwitati u, fosthom kien hemm dawk li ġibduha lejn id-deżerti u għerien imwarrba biex jiskansaw il-kundanni. L-għerien kien mhux biss ta' kenn, imma wkoll simbolikament assoċjati ma' twelid ġdid tar-ruħ, bħalma Kristu twieled f'għar u rxoxta minn qabar. Fil-gżejjjer tagħna għad baqa' postijiet bħal Ras ir-Raħeb, Wied ir-Raħeb, Habel ir-Raħeb, fejn il-kelma raħeb tfisser patri, imma mhux fis-sens modern, għaxx raħeb aktar tindika eremit. Awturi antiki ġieli rreferew għall-eremiti jew għall-leġġendi dwarhom. Jingħad li fis-seklu tlettak ķien hemm eremiti f'xi għerien, fosthom ukoll uħud li kien jingħabru jitkolu fl-għar ħdejn il-knisja tal-Lunzjata fil-limiti tar-Rabat fejn jingħad ukoll li, għal xi żmien, kien jabita l-eremita San Leonardo.

San Pawl l-Ewwel Eremita

Dan kien jgħix fi żmien it-tielet u r-raba' sekli Wara Kristu u magħlur ukoll bħala Pawlu ta' Thebes u bħala l-ewwel eremit kattoliku. Kien ħarab fid-deżert ta' Thebes minħabba l-persekuzzjoni u għex ġo għar fejn miet ta' mitt sena għall-ħabta tas-sena 347 WK. Il-festa tiegħu normalment hi fil-15 ta' Jannar. Jingħad ukoll li kien jgħinu Sant' Anton Abbat meqjus il-fundatur tal-monasticiżmu għax kien jiġbor l-eremiti fi gruppi li jiffurmaw ermita. Il-festa ta' Sant' Anton Abbat ssir fis-17 ta' Jannar meta qribha, f'Malta u Għawdex, isir it-tberik ta'l-annimali.

Imma San Pawl l-ewwel eremita għandu konnessjoni ma' Malta minħabba li hawn għandu taħħlita ta' leġġendi. Meta wieħed jitkellem dwar avvenimenti u persunaġġi ta' żminijiet antiki daqshekk il-leġġendi, jew tifsiriet orali popolari, ivarjaw u jieħdu ħafna għamliet sakemm haġa titħallat ma' oħra u kollex jibqa' fil-livell ta' leġġenda.

Fil-Mosta hemm għar fil blat tal-ġenb ta' Wied il-Għasel li fiha jingħad li kien joqgħod dan l-eremita. Il-leġġenda tgħid li kellu jaħrab minn hemm minħabba l-persekuzzjoni u t-tnassis ta' uħud mill-abitanti ħażiena li ma riduhx jikkritikhom u jippridkalhom. Mar lejn il-Marfa, firex il-mantell tiegħu fuq il-baħar u qasam lejn Kemmuna u Għawdex. Meta n-nies nidmu bnewlu knisja ġo l-ghar. Din il-knisja ġiet imkabbra u modifikata sakemm saret kif tidher issa. Reġgħu qajmu d-devvozzjonijiet fiha u għadha ssir il-festa fiha qrib il-15 ta' Jannar imma għanda wkoll assoċjata magħħa festa tal-Madonna tal-Grazza.

Hemm min jaħseb li dan kien l-eremita Korrado ta' Noto fi Sqallija, u l-leġġenda tkompli tgħid li meta tellaq minn Malta ħalla warajh il-bastun li f'Jannar kien joħroġ minnu il-weraq; fil-festa tiegħu.

Fil-Qala, Għawdex

Il-knisja tal-Kunċizzjoni tal-Qala għandha diversi leġġendi assoċjati ma' l-eremiti. Jingħad li l-eremit San Kurrew jew Korrado, li kien jgħix ħdejn is-santwarju, kien l-istess San Pawl l-Ewwel Eremita tal-leġġenda tal-Mosta, B'hekk jithalltu flimkien il-leġġendi. Leġġenda oħra tgħid li eremit li kien gej mill-ärt imqaddsa fejn kien mar pellegrinaġġ waqaf u baqa' jgħix il-Qala miet u gie midfun fis-sena 990 WK. Ieħor, Antonio di San Carlo wkoll kien hawn fil-Qala imma miet f'Borgia fl-1726. Iżidu jgħidu li San Kurrew kien jaqsam fuq il-mantell lejn Kemmuna biex iżur lill-eremit ieħor li kien jgħix qrib il-knisja ta' Santa Marija.

It-tliet slaleb

Haż-Żabbar u Wied il-Għajnej fi żmien kienu jiffurmaw parti mill-parroċċa taż-Żejtun. Fil-limiti bejn dawn it-tliet postijiet hemm knisja ċkejkna tal-Madonna tad-Dawl. Hdejha hemm mibni bħal ħajt f'nofs ta' triq li fuq naħha waħda għandu skolpiti tliet slaleb bis-simboli tal-Passjoni. Dawn ħadd ma jaf meta u għaliex saru, għalhekk nisimgħu diversi leġġendi biex jippruvaw jispiegawhom. Waħda mill-leġġendi tgħid li kien hemm tliet eremiti li nqatlu mit-Torok f'waħda mill-inkursjonijiet tagħhom u jingħad li n-nies ta' l-inħawi bnewlhom dak il-monument jew mafkar. Leġġenda oħra tgħid li kien hemm eremit li qatt ma tkellem u qatt ma rawħ jiekol u meta miet u difnuh reġa' qam u reġa' miet u qam, b'kolloġġ tliet darbiet. Hemm min jgħid li dawn it-tliet slaleb inbnew b'tifkira tiegħi. Oħrajn jgħidu li dawn inbnew biex ifakkru meta Haż-Żabbar inqata' miż-Żejtun. Imma din ukoll ma tantx tista' tkun għax simboli tal-Passjoni u slaleb m'għandhom x'jaqsmu xejn ma' l-okkażjoni.

Fil-grotta ta' San Pawl

Din il-grotta ta' San Pawl tar-Rabat, ħdejn il-knisja parrokkjali prezenti, fi żmien il-qedem kienet l-aktar centru devozzjonalji importanti, bit-tradizzjoni jew leġġenda li hemm kien joqgħod San Pawl l-Appostlu meta għaddha Malta. Billi kien hemm il-leġġenda u t-twemmin li t-trab tal-grotta jfejjaq il-veleni tas-sriep u jagħmel għegħibijiet oħra, bdew isiru minnu forom qishom tat-tafal bl-immaġini ta' San Pawl u tal-grotta biex jinxtraw jew jitqassmu lid-devoti. Waħda minn dawn il-medaljuni tas-seklu sbatax turi eremit fil-grotta.

Wieħed nobbli Spanjol, Juan Benegas de Cordoba, ġie Malta biex jissieħeb ma' l-Ordni ta' San Ģwann imma għal xi raġuni ma rnexxilux. Iddeċċieda li jibqa' Malta, neħħa l-ilbies sinjur tiegħu u xedd ilbies fqr ta' tallab eremita u baqa' jgħix f'rakna tal-grotta f'ħajja ta' penitenza u talb. Kellu r-rispett u l-ghajjnuna tan-nies tad-dawra u wkoll mill-fondi ta' l-isptar ta' Santu Spiritu. Dam hemm żmien, siefer għal ftit biex jiġibor fondi u jsebba bħ-ġhar, sakemm fl-1617 għaddha l-grotta lill-Ordni ta' San Ģwann. Kien sar magħruf bħala Padre eremite Fra Giovanni della Santa Grotta di San Paolo.

Eremiti ta' San Kalogero

F'Napli, Gioacchino Vivas iżforma ermitaġġ, jiġifieri grupp ta' eremiti b'dedikazzjoni lil-San Kalogero ta' Sciacca. Dan il-qaddis kien missjunarju li għaddha ħafna snin eremit fil-

gżejjer ta' Lipari. Fl-1742 il-fundatur Vivas kien ġie Malta ma' grupp ta' eremiti ta' San Kalogero fi żmien l-isqof Alpheran de Bussan u bnew ermitaggħ ħdejn il-knisja ta' Santa Venera li dak iż-żmien kienet fil-limiti tal-parroċċa ta' Birkirkara. Magħhom ngħaqdu xi ffit Maltin. Wara xi għoxrin sena ma komplewx aktar u ħallew Malta. Fl-1764 l-ermitaggħ għadda f'idejn il-Frangiskani Konventwali imma minħabba xi diffikultajiet telquh f'idejn il-prepostu ta' Birkirkara.

Fratellanza ta' San Kalogero

Il-gwardjan tal-Frangiskani Konventwali tar-Rabat ta' Ghawdex kien devot ta' San Kalogero u stinka biex sar altar fil-knisja tagħhom fl-1794. Ftit wara għamlu statwa ċkejkna tal-qaddis u fl-1797 twaqqafet fratellanza imsemmija għal dan il-qaddis. Bdew jorganizzaw il-festa ta' gewwa u ta' barra bl-istatwa, iżejn l-knisja bid-damask u t-tazzi taż-żejt u bħal festi oħrajn kienu jorganizzaw tiġrijet tal-bhejjem bil-palijiet bħala premju. Fl-ewwel snin tas-seklu dsatax kellhom tilwim mal-fratellanza ta' Gesù u Marija fi ħdan il-knisja ta' San Gorg dwar preċedenza, suġġett li spiss kien jaqla' l-inkwiet bejn l-għaqdiet u l-parroċċi; il-kwistjoni nqatgħet favur ta' San Kalogero. Fl-1909 għamlu statwa ġidida għand Wistin Camilleri imma fis-snin għoxrin ma baqgħetx issir proċessjoni għax il-fratellanza bdiet tiddgħajnej. Wara l-gwerra din il-fratellanza spiċċat.

Aktar eremiti

Fl-11 ta' Frar 1702, is-Sacro Tesoro ta' l-Ordni ta' San Ģwann, approva talba mill-eremita Giacomo di San Cardina biex jingħata għajjnuna għax ma kellux x'jilbes. Dan kien joqgħod Vien Chiruda f'Haż-Żebbuġ; l-isem ta' dan il-post proprijament kien jirreferi għal Wied Qirda.

Il-knisja parrokkjali ta' Haż-Żabbar li saret parroċċa fl-1615, ma kienitx dejjem kif tidher illum. Il-qadima kienet imdawra b'zuntier jew ċimiterju u ġnien f'medda ta' art li kienet tiġib fiha wkoll knisja ċkejkna ta' San Īakkarija, post fejn joqgħod il-kuratur u fejn jingħabru l-pellegrini li jżuru s-santwarju. Jingħad li hemm kien jabita wkoll wieħed eremit.

Fost il-leġġendi hemm waħda li ssemmi eremita li kien jieħu hsieb il-knisja Tal-Madonna tal-Hniena fix-Xewkija, Ghawdex. Jgħidu dan kellu kalċi tad-deheb u darba bil-lejl fil-maltemp mar-raġel jitkol biex imur jara lil missieru li kien qed imut. Dan għamlu biex l-eremita johrog u, waqt li jkun barra, hujisraq lu l-kalċi. Imma l-eremita qaddis qallu li missieru kien ġa miet u ma kienx hemm għalfejñ imur jarah. Ir-raġel mar jiġi d-dar u sab lil missieru mejjet għax laqtitu sajjetta. Nisem ssieħeb ma' l-eremita biex hu wkoll jgħix bħalu fl-istess post.

Fil-limiti tar-Rabat, kif għedna ffit qabel, hemm għar u nixxiegħha fejn jingħad fil-leġġenda, li kien jgħix l-eremita San Leonardo fis-seklu ħamsa. Hdejn l-ghar kienu kien hemm il-knisja u l-kunvent ta' l-Annunzjata fejn marru l-ewwel Karmelitani tar-Rabat qabel bidlu għall-Imdina.